

red. Elżbieta Dubas
Anna Gutowska

Stażość i zmienność w biografii

Przełomy biograficzne

Biografia i badanie biografii

TOM 6

Stołość i zmienność w biografii
Przełomy biograficzne

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Biografia i badanie biografii

TOM 6

Stażość i zmienność w biografii
Przełomy biograficzne

red.

Elżbieta Dubas

Anna Gutowska

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2019

Elżbieta Dubas, Anna Gutowska – Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu
Zakład Andragogiki i Gerontologii Społecznej, 91-408 Łódź, ul. Pomorska 46/48

RECENZENT

Ewa Skibińska

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Aleksandra Urzędowska

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Marcin Muszyński

Zdjęcie wykorzystane na okładce:

[Shutterstock.com/Jazza](https://www.shutterstock.com/Jazza); [Fotolia/Irochka](https://www.fotolia.com/1rochka) [Freeimages.com](https://www.freeimages.com)

© Copyright by Authors, Łódź 2019

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2019

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.08398.17.0.K

Ark. wyd. 13,1; ark. druk. 12,625

ISBN 978-83-8142-209-3

e-ISBN 978-83-8142-210-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Wstęp (Elżbieta Dubas, Anna Gutowska)	7
---	---

STAŁOŚĆ I ZMIENNOŚĆ W BIOGRAFII

Agnieszka Zalewska-Meler – Życie naznaczone sportem. Stałe i zmienne elementy sportowych biografii	13
Agnieszka Kowalska – Aktywna integracja z perspektywy osób bezdomnych	39
Tomasz Hauza – Zakażenie wirusem HIV jako czynnik zmian w życiu	53
Aneta Teichman – Chopinocentryzm życia Jana Ekiera. Rozważania na podstawie biografii artysty	71

PRZEŁOMY BIOGRAFICZNE

Dorota Sieroń-Galusek – Biografistyka w humanistyce i naukach społecznych – kilka uwag	83
Monika Chmielecka – Obraz przełomów biograficznych w świetle teorii transformatywnego uczenia się	93
Kamila Lasocińska – Kreatywność, transgresje i autokreacja – przełomy biograficzne a potrzeba twórczości osób dorosłych	105
Marta Bożewicz – Doświadczenia przełomowe w życiu powołanych do kapłaństwa	123
Barbara Toroń-Fórmanek – Biografie skazanych mężczyzn i kobiet przykładem kryzysu w rozwoju tożsamości człowieka	139
Małgorzata Lis – Składniki procesu wychowawczego czy predyktory przełomów biograficznych? – na przykładzie biografii z piętnem Syzyfa (dr Michał Marczak 1886–1945)	157

WOKÓŁ TOŻSAMOŚCI I BIOGRAFII

Mariusz Granosik – Tożsamość – biografia – rządzenie. Krytycznie o dominujących dyskursach indywidualnej przemiany	177
---	-----

Anna Walulik, Celina Kisiel-Dorohinicka – Narracyjne i etyczne rozumienie tożsamości osoby w badaniach biograficznych. Perspektywa Paula Ricoeura	193
Olga Czerniawska – Dylematy pisania autobiografii	203

Wstęp

Przedmiotem rozważań zawartych w przedkładanym do rąk Czytelnika szóstym tomie serii „Biografia i Badanie Biografii” są dwie wiodące kwestie, jakie można rozpoznawać poprzez podejście biograficzne. Jedną z nich jest stałość i/czy zmienność w biografii, drugą – przełomy biograficzne. Oba wątki refleksji i badań biograficznych są ze sobą powiązane i zazębiają się.

Stażłość i zmienność to kategorie permanentnie otwartej dyskusji naukowej toczącej się w naukach społecznych i humanistycznych, a także w naukach ścisłych. Dostrzegamy wyraźnie tę dyskusję w psychologii, gdy chodzi o stałość i/czy zmienność osobowości człowieka. Obserwujemy ją także w pedagogice, w tym i w andragogice, gdy poszukujemy tego, co stałe, i tego, co zmienne w funkcjonowaniu systemów edukacyjnych, w realizowanych kulturach edukacji oraz w jednostkowych sposobach uczenia się i poznawania rzeczywistości. Stałość i zmienność to swoiste fenomeny opisujące ludzkie istnienie, tak w aspekcie jednostkowym, jak i kulturowo-cywilizacyjnym. Wytwarzane przez kulturę i społeczeństwo czy też dane człowiekowi jako fundamentalna świadomość własnej tożsamości i otaczającego świata, silnie określają jednostkowe doświadczanie życia. Wpływają na sposób odbioru i kreacji rzeczywistości, w której człowiek funkcjonuje – na jego potrzeby i oczekiwania, wartości, style i wyznawane filozofie życia.

Kwestii stałości i zmienności przyglądamy się w tym tomie dogłębniej, badając – poznając różne biografie, poprzez odniesienia do narracji biograficznej skoncentrowanej wokół doświadczeń życiowych wiążących się ze świadomością stałości i/czy zmienności oraz refleksyjności, jaką ta narracja wywołuje. **Czy i co z perspektywy biograficznej, często niezwykle subiektywnej, jest określane jako stałe i/lub zmienne oraz jak uzasadniana jest owa stałość i/lub zmienność dostrzegana z tej perspektywy?** Teksty zawarte w pierwszej części tego tomu, zatytułowanej *Stażłość i Zmienność w Biografii*, odnoszą się do tych właśnie pytań.

Pierwszy z tekstów zamieszczonych w tej części publikacji, autorstwa Agnieszki Zalewskiej-Meler, jest próbą uchwycenia wspólnych oraz nietypowych elementów biografii sportowców. Na podstawie indywidualnych historii zawodników Autorka próbuje określić ich prawidłowości, rozpoznać problemy towarzyszące budowaniu autentycznej i bardzo często niezależnej wizji siebie w obszarze kultury fizycznej. Kolejny artykuł, Agnieszki Kowalskiej, nawiązuje do fragmentu badań biograficznych prowadzonych wśród ludzi bezdomnych.

Autorka stara się odpowiedzieć na pytanie, jak działania edukacyjne, aktywizacyjne i integracyjne wpłynęły na jednostkowe losy osób bezdomnych. W kolejnym artykule Czytelnik będzie mógł zapoznać się z fragmentem szerszych badań; Autor – Tomasz Hauza, odnosi się do zmian, jakie zachodzą w życiu osób zakażonych wirusem HIV. Diagnoza lekarska jest tu traktowana jako szczególny rodzaj wydarzenia życiowego zaliczanego do tzw. krytycznych wydarzeń życiowych. Tę część publikacji kończy tekst Anety Teichman, dotyczący analizy biografii Jana Ekiera, jednego z najwybitniejszych polskich artystów XX i początku XXI wieku, napisany pod kątem stałej cechy jego działalności naukowo-artystycznej.

Przełomy biograficzne to drugi w tym tomie kontekst poznawania poprzez biografię indywidualnych doświadczeń życiowych.

Termin „przełomy biograficzne” jest tu rozumiany szeroko, łącząc wiele kontekstów znaczeniowych, a przez to inspirując do wielowątkowej wymiany poglądów. Rozumienie terminu „przełomy biograficzne” powiązane jest z innymi stosowanymi w literaturze przedmiotu określeniami, do których można zaliczyć: przejścia – tranzyty – tranzycje (niem. *Übergang*, franc. *passage*, ang. *transition*); wydarzenia/zdarzenia przełomowe jako doświadczenia znaczące, ważne, globalne i osobiste, krytyczne, zmieniające tożsamość; punkty zwrotne, przełomowe; kryzysy – rozwojowe, osobiste, tożsamościowe, społeczne i inne; doświadczenia przełomowe, szczytowe, doświadczenia dna, doświadczenia krystalizujące; zmiana – w tym transgresja, transformacja, transcendencja. Wskazane terminy, obecne w literaturze przedmiotu¹, ukierunkowują rozważania nad przełomami biograficznymi, wskazując na ich różnorodność i wielowymiarową kontekstowość, subiektywny i obiektywny wymiar, szczegółowe opisy rytuałów przejścia między sytuacją sprzed i po przełomie biograficznym. Znaczące jest także poszukiwanie edukacyjnego kontekstu przełomów biograficznych przez analizę jednostkowych procesów uczenia się powiązanych z przełomami biograficznymi, a także rozpoznanie edukacyjnych sytuacji w cyklu życia, które doświadczone zostały jako przełomy biograficzne. Przełomy biograficzne łączą się z refleksją nad stałością i/lub zmiennością w biografii; choć są przejawem zmiany, jednak „zmierzają” do pewnej, choćby względnej, czasowej stałości. W poniższym tomie siedem tekstów dotyczy fenomenu przełomów biograficznych.

W pierwszym z nich Dorota Sieroń-Galusek, analizując wybrane prace naukowe z obszaru nauk humanistycznych i społecznych, podejmuje wątek metody biograficznej. Próbuje także zarysować cechy wyróżniające badacza biografistę. Natomiast Autorka kolejnego opracowania, Monika Chmielecka, nakreśla obraz przełomów biograficznych w świetle teorii transformatywnego uczenia się. Za punkt wyjścia Autorka przyjmuje różnorodność

¹ M. Wrona, *Sytuacje graniczne w chaosie pojęciowym – próba syntezy znaczeń*, [w:] J. Wiśniewska (red.), *Sytuacje graniczne w biegu ludzkiego życia*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy, Radom 2015, s. 9–23.

terminologiczną, która dotyka kategorii przełomów w biografjach, dodając perspektywę „doświadczenia transformatywnego” ujętego przez Jacka Mezirowa w ramach teorii transformatywnego uczenia się. Problematykę kreatywności, transgresji i autokreacji podjęła kolejna Autorka – Kamila Lasocińska. W swoim artykule dokonuje refleksji nad znaczeniem życiowych przełomów w dorosłym życiu w kontekście odkrywania i uświadamiania sobie przez osobę nowych możliwości rozwoju. Szczególne znaczenie Autorka nadaje pojęciu „twórczość”, analizując je w odniesieniu do możliwości osób dorosłych. W artykule Marty Bożewicz znajdziemy nawiązanie do indywidualnych doświadczeń biograficznych badanych. Autorka opisuje cztery typy biografii osób powołanych do kapłaństwa, zawierające różnego rodzaju doświadczenia przełomowe, na podstawie wyników badań prowadzonych z klerykami i księżmi techniką wywiadów biograficznych, analizowanych według koncepcji Fritza Schützego. Barbara Toroń-Fórmanek, Autorka następnego tekstu, podejmuje wątek związany z resocjalizacją. Prezentuje związek między tożsamością człowieka osadzonego w pałacu penitencjarnej a przebiegiem jego życia przed uwięzieniem. Proces kształtowania się tożsamości Autorka wiąże ze stylem życia według koncepcji Waltersa, a następnie – na podstawie własnych badań – wykazuje, że resocjalizacja w polskim systemie więziennictwa nie wpływa pozytywnie na proces rekonstrukcji tożsamości skazanego. Przyczynę tego stanu rzeczy upatruje w przebiegu biografii osób skazanych na karę pozbawienia wolności. Natomiast tekst Małgorzaty Lis, ostatni w tej części publikacji, jest próbą odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób badać istotę i znaczenie zdarzeń określanych mianem przełomów biograficznych w historii wychowania, gdzie bezpośredni dialog z narratorem jest niemożliwy. Autorka prezentuje możliwości wykorzystania koncepcji czterech składników (dynamizmów) wychowania Stefana Kunowskiego, odnosząc je do konkretnej postaci – dra Michała Marczaka (1886–1945).

Tom zamykają trzy teksty, które w sposób ogólniejszy, choć oparty na szczegółowych analizach, odnoszą się do wiodących rozważań nad biografiami i ich badaniem. Mariusz Granosik pisze o przemianie biograficznej jako jednej z ważniejszych kategorii współczesnej pedagogiki. Uznaje, że „techniki siebie” przeżywają swoisty renesans, ukierunkowując wychowawcze oddziaływania profesjonalistów, ale również pedagogizujący dyskurs publiczny. Według Autora procesowi popularyzacji struktur biograficznych o charakterze przemiany niestety nie towarzyszy adekwatna refleksja krytyczna. Natomiast Autorki drugiego w tej części tekstu, Anna Walulik i Celina Kisiel-Dorohnicka, podejmują problem czasowego wymiaru ludzkiej egzystencji oraz jego znaczenia dla badań biograficznych. Punkt wyjścia dociekań stanowi rozumienie ludzkiego losu w kategoriach stałości i zmiany oraz tożsamości i odmienności, nakreślone na przykładzie antropologicznej myśli Paula Ricoeura. W świetle powyższej filozofii zostaje poddana analizie

i interpretacji przykładowa narracja – autobiografia Josefa Strödera. Publikację kończy tekst Olgi Czerniawskiej ukazujący wybrane dylematy pisania autobiografii.

Zachęcając do lektury, mamy nadzieję, że treści VI tomu serii „Biografia i Badanie Biografii” zainspirują Czytelników do dalszych pogłębionych refleksji i badań nad sygnalizowanymi zagadnieniami. Wyrażamy też podziękowanie wszystkim Autorom tekstów zawartych w tej publikacji za ich merytoryczny wkład w powstanie tego opracowania.

Elżbieta Dubas i Anna Gutowska

STAŁOŚĆ I ZMIENNOŚĆ W BIOGRAFII

Agnieszka Zalewska-Meler*

Życie naznaczone sportem. Stałe i zmienne elementy sportowych biografii

Streszczenie: Celem prezentowanego tekstu było uchwycenie wspólnych oraz nietypowych elementów sportowych biografii, które wpisały się w czas zainteresowania oraz późniejszego zaangażowania w sport wyczynowy. Na podstawie indywidualnych historii sportowych starano się określić ich prawidłowości, rozpoznać problemy towarzyszące budowaniu autentycznej i bardzo często niezależnej wizji siebie w obszarze kultury fizycznej. Analizie tekstów biografii (zgodnie z zasadami hermeneutycznej interpretacji) towarzyszyło graficzne przedstawienie procesu wydarzeń i przeżyć mających decydujący wpływ na zrozumienie filozofii towarzyszącej budowaniu i rozwijaniu karier sportowych.

Słowa kluczze: kariera sportowa, biografia, relacja stałość–zmiennność, zdarzenia życiowe.

A life marked by sport. Constant and varied elements of sports biography

Abstract: The purpose of the present text was to capture common and untypical elements of sports biographies that were part of the time of interest and later involvement in competitive sport. On the basis of individual sports history, they tried to determine their regularity, recognize the problems associated with building an authentic and very often independent vision of themselves in the field of physical culture. The analysis of biographical texts (in accordance with the principles of hermeneutic interpretation) was accompanied by a graphical presentation of the process of events and experiences that have a decisive influence on the understanding of the philosophy accompanying the building and development of sports careers.

Key words: sports career, biography, relationship constancy–variability, life events.

* Dr hab. prof. nadzw., Zakład Pedagogiki Ogólnej i Podstaw Edukacji, Akademia Pomorska w Słupsku, ul. Bohaterów Westerplatte 64, 76-200 Słupsk, e-mail: azamel@apsl.edu.pl

Człowiek, snując swe życie z godziny na godzinę, często nie jest świadomy tej całości [...]. Trzeba więc czasami spojrzeć z dystansu na kształtujący się zarys życia. Dopiero z perspektywy tego spojrzenia, jak z góry, ukazują się związki między naszymi czynami, dziełami, pragnieniami, zamierzeniami (Gadacz, 2002, s. 35).

W obszarze kultury fizycznej pojęcie kariery sportowej zazwyczaj sprzężone jest z racjonalnością techniczną, wiedzione instruktażem, sumaryczną sprawozdawczością przejawianych umiejętności oraz ich pomiarem. Praca nad tekstem (dotycząca areny sportowej jako biografii miejsca)¹ skłoniła do odrębnego pochylenia się nad biografiami i autobiografiami bohaterów świata sportu. Lektura uprzednio analizowanych tekstów wywołała zainteresowanie dostrzeżonymi (na marginesie czynionych interpretacji) rytmami sportowych karier. Użycie słowa „rytm” wydaje się tutaj bardziej zasadne niż „cykl” z uwagi na kategorię czasu, która (jak wynikało z wcześniejszych ustaleń) rzadko ma charakter linearny. Sportowe biografie dają możliwość zrozumienia podejmowania aktywności w kontekście, a zatem w często pomijanym „uwikłaniu”, życiowych okoliczności, których „uwolnienie” może zrewidować dotychczasowy wizerunek osobowy. Ponadto zazwyczaj to sportowiec jest obiektem oceny i refleksji ze strony otoczenia – w autobiografii zaś sam siebie stawia w roli oceniającego, odślaniając przy tym różnorodne płaszczyzny własnego funkcjonowania w świecie ustrukturyzowanym przez agonistyczne praktyki. Przedmiotem zainteresowania zatem uczyniono zarówno biografie, jak i autobiografie sportowe, choć jak się okazało (już na etapie pracy z tekstem), stosowane wobec nich reguły nazewnictwa okazały się często nieuprawomocnione, co wpłynęło na dobór tekstów do analizy.

Kategoria zdarzeń życiowych jako horyzont odniesienia w przebiegu kariery sportowej

Wykorzystanie tej kategorii może posłużyć do poznania i zrozumienia karier sportowych, gdzie prześledzenie punktów stałych i zmiennych wysyca prawidłowości towarzyszące formowaniu, odślania system zarówno jawnych, jak i ukrytych odniesień w ich przebiegu. Przyjmując za P. Ricoeurem (1989, s. 84–85), że jednostkowe doświadczenie nie może być przekazane Innemu w całości, możliwe jest przeniesienie jego znaczenia, tzn. „Doświadczenie jako doznane przeze mnie [...], pozostaje czymś prywatnym, jednakże jego sens, jego znaczenie staje się publiczne”. Biografia zatem jest nośnikiem zdarzeń przeżytych, współtworzonych przez daną osobę i jej otoczenie. Wydobywanie sensu z relacji osoba–otoczenie to wskazywanie na różne sposoby „bycia w świecie”. Interesująca – z punktu widzenia analizy zdarzeń wpisanych w biografię – jest

¹ Tekst: *Arena sportowa jako biografia miejsca* ukazał się w „Rozprawach Naukowych Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu” 2017, nr 57.

propozycja postrzegania rzeczywistości przez człowieka w teorii percepcji ekologicznej J.J. Gibsona², który posługuje się terminami pola i świata percepcji. W tej koncepcji pole postrzegania jest zmienne i zależne od przemieszczania w otoczeniu. Świat postrzegania to świadomość stałości otoczenia powstająca w wyniku ujęcia informacji o środowisku w podlegających zmianie polach widzenia. Można zatem posiadać wiele pól widzenia (podyktowanych zmiennością zajmowanej pozycji w świecie) przy zachowaniu i świadomości stałości świata percepcji. Jednostkowe doświadczenie stanowi formę ekspresyjnego „bycia w świecie”, którego sens jest określany poprzez poszukiwanie zachowań, sytuacji pełniących funkcję horyzontów odniesień bądź orientacji formowanych na podstawie pozyskiwanych informacji. Zidentyfikowany układ potencjalnych odniesień stanowi zazwyczaj podłoże wszystkich pól widzenia (Gibson, 1979, s. 60–63). Zdarzenia pełniące funkcję układu odniesień, dające orientację przestrzenną, dzięki której możliwe jest określenie lokalizacji (przedmiotów, osób występujących w zdarzeniach) w pryzmacie teorii percepcji ekologicznej, określane są mianem biosferycznymi. Pozycjonowaniu wszelkich spostrzeżeń, określaniu elementów stałych w otoczeniu i posiadaniu orientacji co do ich struktury służy świadomość (symbolicznie) wyrażonej prawidłowości, tzn. „Nie możemy uprzytomnić sobie pustej przestrzeni, jeśli nie uprzytomnimy sobie gruntu pod nogami i nieba ponad” (Gibson, 1979, s. 3). Ponadto ośrodek organizacji i odniesień w tym typie zdarzeń związany jest również ze zmiennością cielesnej obecności w świecie, a zatem ruchu, poprzez który kształtowana jest świadomość zajmowanej pozycji, dostarczana jest informacja o możliwościach (funkcjonalnych) oraz ograniczeniach, na jakie napotyka osoba w aspekcie własnej „cielesnej” obecności w świecie (Gibson, 1979, s. 69). Jak zauważa Z. Uchnast (1995, s. 10), określenie zdarzeń biosferycznych: „[...] warunkuje rodzaj i lokalizację przedmiotu zdarzenia, możliwość ujęcia jego złożoności, jego znaczeń i współodpowiedniości w świecie percepcji i zachowania”.

Kolejny typ jakości zdarzeń, powstający w bezpośrednim kontakcie z otoczeniem na drodze własnej sprawczości w kooperacji „z naturą” oraz „Innymi”, to zdarzenia egzystencjalne. Zdarzenia w tej formie wiodą ku podmiotowym aspektom istnienia w świecie, czego świadectwem są takie formy doświadczeń jak „uczestniczenie”, „współobecność”, a zatem elementy opisujące procesy osobowego samookreślenia, co przywoływany Z. Uchnast (1995, s. 12) określił jako „[...] kształtowanie własnej »twarzy«”. Znaczące dla formowania zdarzeń trzeciego typu, czyli „zdarzeń osobowego dialogu”, jest postrzeganie człowieka nie tylko jako jestestwa organicznego, lecz bytu osobowego, który realizuje się we wspólnocie osób „dla drugiego”. Zdarzenia opisujące proces stawania się osobą sytuują go w obszarze intencjonalności, świadomych wyborów, odpowiedzialności. Doświadczenie bycia w relacji z drugą osobą to zarazem dzielenie się doświadczeniem i sposób poznania osobowego istnienia

² Podejście ekologiczne J.J. Gibsona wykazuje podobieństwo (zwłaszcza w zakresie organizacji aktywności życiowej) do fenomenologicznej analizy doświadczeń ludzkich.

Ja (Gibson, 1979, s. 76). Analiza zdarzeń życiowych może przyczynić się do zrozumienia zmienności realnego istnienia w świecie i tego, co jest stałe, czyli tworzy podstawę sensotwórczych odniesień.

Odnosząc się do jakości zdarzeń, należy wspomnieć również o możliwości ich wpływu na przebieg życia. Pojęcie to jest znacznie szersze niż jego rozumienie związane z koncepcjami stadiów rozwojowych czy też rozwoju struktury biologicznej, psychicznej i społecznej. W rozważaniach dotyczących karier sportowych oraz dostrzeżenia w nich określonych prawidłowości przebieg życia przybiera postać sekwencji doświadczeń (w tym działań), powiązanych z konkretnymi sytuacjami od urodzenia aż do kresu, uwarunkowanych przeobrażeniami własnego ciała, umysłu, jak również przeobrażeniami środowiska zdarzeń życiowych (Dobrowolska, 1994, s. 77). Przebieg życia – jak zauważa Z. Zaborowski (2001, s. 73) może być zatem konceptualizowany jako „[...] sekwencja zmieniających się warunków, zadań, pełnionych ról oraz towarzyszących zmian w mechanizmach funkcjonowania procesów poznawczych, emocjonalnych, motywacyjnych [...] i samoświadomości”. Identyfikacja zdarzeń życiowych charakteryzujących się względną stałością (równowagą) i przeciążeniami nie powinna pomijać czasu (indywidualnego, społecznego, historycznego) związanego z wypełnianiem ról, funkcjonowania w ramach określonych instytucji, realizacji własnych planów (stanowienia celów). Trudno nie zgodzić się z T. Gadaczem (2002, s. 28), iż: „Życie ma swoje czasowe etapy. Najdłuższa i najszczęśliwsza jest pierwsza ćwiartka”. Interesujące (badawczo) okazać się może pytanie o związki dostrzeżonych faz życia z czasem (w tym sposobów regulowania jego przebiegu). Życie rodzinne i zawodowe to najczęściej wybierane płaszczyzny życia osobowego, które doczekały się licznych periodyzacji, a poczynione ustalenia niejednokrotnie służyły ustalaniu ogólnych kryteriów faz przebiegu życia. Arbitralność w tym zakresie doczekała się fali krytyki, zwłaszcza że wydarzenia wpisane w bieg życia mogą mieć charakter nieoczekiwany i gwałtowny – zdarzenia krytyczne (mające status momentów zwrotnych) bądź należące do grupy o charakterze inicjacyjnym. W ujęciu van Gennepa (2006, s. 186): „Zarówno dla jednostek, jak i dla całych społeczności życie oznacza nieustanne rozstania i powitania, zmiany sytuacji, śmierć i ponowne narodziny. Istnienie to działanie i przerwy w działaniu, oczekiwanie i odpoczynek, potem znów działanie – tyle że już nieco inne. Wciąż pokonuje się kolejne progi”. Życie ludzkie staje się zatem serią etapów (mających w swym wnętrzu wiele granic), których początek i koniec tworzą zamkniętą całość.

Biograficzne opowieści o życiu i sporcie

Kierując się troską o przejrzystość rozważań, należy zaznaczyć, iż wypowiedź biograficzna i autobiograficzna (mimo iż stanowi źródło własnych i cudzych doświadczeń egzystencjalnych) nie należą do kategorii pojęć tożsamy. W potoku codzienności zdarza się, iż pojęcia takie jak cykl życia, losy